

Макаренко Є. І.

*професор кафедри криміналістики,
судової медицини і психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор*

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Очевидно, що організована злочинність у тому випадку, в якому вона проявляється в сучасному та прогностичному планах, уявляє значну небезпеку не тільки для України, але і для суміжних з нею держав. Існуючи в різноманітних видах і формах прояву активно використовуючи сучасні інформаційні та комунікаційні можливості, організовані кримінальні угруповання за наперед розробленими схемами легалізують (відмивають) злочинний капітал, переводять його за кордон, вкладають у вітчизняну тіньову та легальну економіку, додаючи їй, по суті, кримінального характеру. Стає також ясно, що цей матеріально і інтелектуально забезпечений супротивник прагне проникнути до свята святих державного фундаменту - його економіки і дістатися до певних гілок державної влади з метою законодавчого та ідеологічного впливу на членів суспільства і тому вимагає від нас рішучої протидії, відлагодженої та високоефективної системи протидії їй.

Зрозуміло, як найнебезпечніша і прогресуюча форма загально-кримінальної та економічної злочинності, організована злочинна діяльність викликала необхідність ухвалення з боку суспільства відповідних заходів боротьби з нею: організаційного, фінансового, матеріально-технічного, наукового і звичайно ж законодавчого забезпечення.

У зв'язку з цим слід зазначити, що в 2008 році виконується 15 років з моменту ухвалення Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", на основі якого в органах внутрішніх справ України були створені спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю. Майже тринадцять років вже діє Закон України "Про боротьбу з корупцією". Ці основні нормативні акти регламентують повсякденну діяльність правоохоронних та інших державних контролюючих органів у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією.

Разом з тим, вивчення законодавства і практики його застосування в Україні показують, що у сфері боротьби з організованою злочинністю та корупцією, на жаль, поки що не досягнуто бажаних успіхів. Ці негативні соціальні явища залишаються в значній мірі латентними і не мають адекватної протидії з боку правоохоронних і контролюючих органів. Ця обставина вимагає постійного вдосконалення чинного законодавства, подальшого пошуку нетрадиційних засобів і методів боротьби з організованою злочинністю, які б дозволяли здійснювати контроль за кримінальними формуваннями, їх своєчасну нейтралізацію та повну ліквідацію.

Відрадно, що певний внесок у розв'язання цих проблем внесла харківська юридична громадськість. Зокрема, в 1995 р. при Науково-дослідному інституті по вивченню проблем злочинності (м. Харків,) була створена творча група під керівництвом нині покійного професора Р. А. Магусовського, якою були зібрані та проаналізовані статистичні дані правоохоронних органів, судів, експертних і науково-дослідних установ, проведено опитування практичних працівників спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, за підсумками яких розроблені практичні рекомендації щодо розмежування їх компетенції та функцій, а також пропозиції, щодо змін до законодавчих і підзаконних актів, що регламентують діяльність правоохоронних і інших контролюючих органів у сфері боротьби з організованою злочинністю. За ініціативою цього ж Інституту в травні 1996 р. в м. Харкові відбулася науково-практична конференція (круглий стіл) на тему "Дослідження ефективності боротьби з організованою злочинністю", матеріали якої опубліковані у Віснику №1/97 згаданої Академії. Проведені авторами дослідження показують, що несприятливе становище у сфері боротьби з організованою злочинністю пояснюється багатьма чинниками, у тому числі й невідповідністю чинного кримінально-процесуального

законодавства України, яке з урахуванням нагального досвіду його застосування потребує деяких змін і доповнень.

Перш за все це стосується чіткого визначення правового поняття організованої злочинності. Парадоксально, але в країні склалася парадоксальна ситуація, суть якої полягає в тому, що війну організованій злочинності давно оголошено, а що саме належить розуміти під цим небезпечним соціальним явищем в правовому значенні - діючий КК України не визначає й дотепер. Не вносить юридичної ясності в поняття організованої злочинності і Закон "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", під якою в ст. 1 розуміється сукупність злочинів, вчинених у зв'язку зі створенням і діяльністю організованих злочинних груп. На наш погляд, ця дефініція не повністю розкриває сучасні ознаки організованої злочинності (у вітчизняному варіанті), бо при такому трактуванні до цих діянь може бути віднесений будь-який тяжкий злочин, вчинений за попередньою змовою групою осіб. Проте не кожне групове діяння може бути віднесене до організованої злочинності в дійсному її розумінні. Достатньо звернутися до зарубіжного досвіду і стає ясно, що правильне тлумачення і вживання даної норми Закону повинне ґрунтуватися на тому що до організованої злочинності належать лише самі небезпечні види злочинної діяльності, наприклад: злочини проти державного устрою, тероризм, зокрема викрадення людей, контрабанда, наркобізнес, порнографія, розкрадання у сфері макроекономіки, фінансових ресурсів і т. ін. При цьому обов'язковими відмітними ознаками організованої злочинності мають бути високий ступінь організованості і згуртованості її суб'єктів; їх значний склад; чітка функціонально-ієрархічна структура з відповідним розподілом ролей і методів їх взаємодії; загальна орієнтація на спільну і тривалу злочинну діяльність, що є для них

основним або додатковим джерелом існування, приховання злочинної діяльності як своїми силами, так і з використанням заступництва корумпованих урядовців офіційної державної влади, сприятиме розширенню масштабів злочинного бізнесу та його виходу на міжнародний ринок, тощо.

Така позиція законодавця поза сумнівом сприяла б чіткішому розмежуванню ознак загально-кримінальної групової та організованої злочинності і, що не менше важливо, якому підрозділу (територіальному або спеціальному зокрема МВС, СБУ або прокуратурі) належить здійснювати розслідування виявленого факту групової злочинної діяльності. Саме такий підхід дозволить підвищити ефективність роботи спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, дасть їм можливість перейматися саме тим, для чого вони були спочатку створені, а не штучним, як це деяки буває, роздуванням важливої проблеми свого відомства.

Можливий і інший альтернативний варіант - створення на базі діючих спецпідрозділів МВС, СБУ чи прокуратури єдиного (загальнодержавного) органу по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією, який би безпосередньо підкорявся Президенту України.

Звертає на себе увагу і та обставина, що національне законодавство України і відомчі нормативно-правові акти й дотепер ще не приведені у відповідність до Конституції 1996 року, не злагожені між собою, а також не повною мірою враховують європейські стандарти, зокрема позитивний зарубіжний досвід у сфері боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Так, наприклад, не були б зайвими в діючих КК і КПК України відповідні норми, що припускають і трактують так звану "операцію" з одним із обвинувачених, що розкався ("pentiti" - італ.), який згідно добре зарекомендувавши себе на Заході правовій конструкції "головного свідка звинувачення", частково б або повністю звільнявся б від кримінальної відповідальності та

покарання, в разі якщо він в процесі досудового слідства активно сприяв викриттю організованого кримінального формування та його злочинної діяльності в повному обсязі.

Справедливості ради слід зазначити, що ст. 14 Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" створює правові підстави для подібних "операцій", чого не можна сказати про чинне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство. Аналогічна проблема клізії в законодавстві склалася й відносно фактичних даних, одержаних і зафіксованих органом дізнання в результаті оперативно-розшукових заходів із застосуванням технічних засобів: два законодавчі акти визнають, а ст. 65 КПК України такого роду інформацію доказом не вважає. Між тим зарубіжний досвід свідчить, що без цих правових норм успішне розслідування діяльності сіцилійської мафії або неаполітанської каммори були б неможливі.

У цьому плані заслуговують на увагу й такі випробувані в багатьох країнах з не порушеною традицією правової демократичної держави способи проникнення у внутрішню структуру організованої злочинності, як правова регламентація і використання анонімних довірених осіб, прихованих (легендованих) діявачів і секретних оперативних працівників (детективів). Це дає реальну можливість здійснення контролю за діяльністю організованого злочинного угруповання, своєчасної його нейтралізації та повної ліквідації.

Зрештою, не можемо не наголосити й на тій обставині, що чинне законодавство про боротьбу з організованою злочинністю рясніє лексико-термінологічною розмаїтістю. Аналіз показує, що в кожному нормативному акті законодавець оперує системою термінів, які ззовні дуже схожі, проте різні за своїм змістом, наприклад, "задача", "права", "обов'язки", "функція", "повноваження", "компетенція", "координація", "співпраця", "взаємодія", "сприяння", "взаємостосунки" і т. ін. При

цьому спостерігається певний різнобій в їх використанні в рамках одного й того ж закону а тим більше в різних нормативних актах. Практика показує, що це на перший погляд нешкідливе використання синонімічної термінології призводить до неповної або досить загальної правової регламентації владних повноважень суб'єктів боротьби з організованою злочинністю, до дублювання їх функцій, що кінець кінцем не сприяє їх злагодженій взаємодії в розв'язанні поставлених завдань.

Якщо до вищевикладених проблем законодавства додати ще недостатньо оптимальне розв'язання на практиці ряду питань кадрово-організаційного, фінансового, матеріально-технічного та наукового забезпечення, то ці обставини багато в чому пояснюють несприятливе становище у сфері боротьби з організованою злочинністю та необхідність їх невідкладного розв'язання на найвищому рівні.

Отацький Р. М.

УДК: 342. 81 : 343. 34 (477)

*викладач кафедри адміністративної діяльності ОВС
Дніпровський державний університет внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ПІДЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ У ВИЩІ ПРЕДСТАВНИЦЬКІ ОРГАНИ УКРАЇНИ

Питання забезпечення належної громадського порядку громадської безпеки, охорони правопорядку мають як наукове, так і практичне значення, оскільки їх стан стабільності суспільства, задоволення життєво важливих потреб громадян. Ця проблема постає особливо гостро в період проведення виборів до вищих представницьких органів України через те, що від забезпечення порядку під час виборчого процесу прямо залежить демократичність та правдивість результатів виборів.

Актуальність роботи полягає в забезпеченні належного перебігу виборчого процесу, необхідно створення відповідних умов, за яких громадський порядок і безпека у суспільстві будуть перебувати у відносно спокійному стану. При цьому такий стан повинен характеризуватися відсутністю ризиків для порушення прав і свобод людини, якнайшвидшим усуненням порушень виборчого

законодавства, створенням перешкод для зловживань окремих учасників виборчої кампанії.

Громадський порядок - явище динамічне. Охороняти, забезпечувати - значить створювати надійні умови для здійснення чогось [1, с. 18]. Забезпечувати відносини громадського порядку - значить підтримувати такий стан суспільних відносин, що відповідав би нормам, які його регулюють. Тобто, діяльність по охороні відносин громадського порядку і полягає в тому щоб створити належний стан суспільних відносин.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що належний стан виборчих відносин забезпечується, насамперед, урегульованістю їх нормами. Проте, наявність такої врегульованості ще не вирішує передбачений нормами стан цих відносин. На його формування впливає поведінка людей. В разі її збігу з вимогами